

Återkomst i mörker

50 år efter Dagen D – den 6 juni 1944 – befinner sig Lennart Björk i Paris. Han berättar här i novellens form om ett verkligt möte vid Den okände soldatens grav.

NOVELL AV LENNART BJÖRK • ILLUSTRERAD AV ÅKE BACKMAN

Mister Johnson blev blind strax efter soluppgången den 8 juni 1944, två dagar efter dagen D. Med ett sista desperat skott släckte en tysk krypskytt för evigt ljuset för amerikanen.

Den skarpa smällen slet sönder morgonen i det franska Colleville sur-Mer, Normandie. Skottet utlöste omedelbart en intensiv moteld med granatgevär från den framryckande invasionsgruppen som snabbt gått i ställning och krypskytten sprängdes i bitar tillsammans med delar av det kyrktorn där han forskansat sig.

När dammet och röken skingrats och lugnet någorlunda återställt, började ett par hundra meter därifrån invasionsgruppen resa sig ur sina i all hast intagna skyddsställningar.

Men inte den svenskättade Mister Johnson. Han låg kvar på marken, träffad och sårad av skottet och med en – visade det sig – bestående blindhet som följd.

Nu satt han, den före detta sergeanten i första infanteridivisionen, US Army vid min sida med sina mörka glasögon och den vita käppen vilande över knäna.

Triumfbågen strax bakom oss slog sitt valv mot en klarblå Parishimmel, i valvet brann den aldrig slocknade lågan över Den okände soldatens grav.

Turistströmmen var stor just denna dag, 50 år efter dagen D. Många var krigsveteraner med olika slag av utmärkelser på bröstet. Mister Johnson var en av dem.

Han kom vant trevande med sin vita käpp, ledd av en annan medaljprydd veteran och blev placerad på bänken där jag satt. Jag makade plats, något som han märkte och tackade för. När artighetsfraserna var avklarade blev det tyst en stund.

Jag satt kvar och lyssnade på veterangruppens guide. Det var en grupp amerikanska krigsveteraner som hade samlats och rest över till det Europa man en gång befriat. Från sitt besök på Normandies krigshistoriska kust hade gruppen nu kommit till Paris. Det "syndens" Paris som man sorglöst pratat om för att peppa upp sig i landstigningsbåtarna. Ett Paris som Mister Johnson fick uppleva

först 50 år senare men nu i mörker.

Plötsligt presenterade sig veteranen vid min sida och frågade varifrån jag kom.

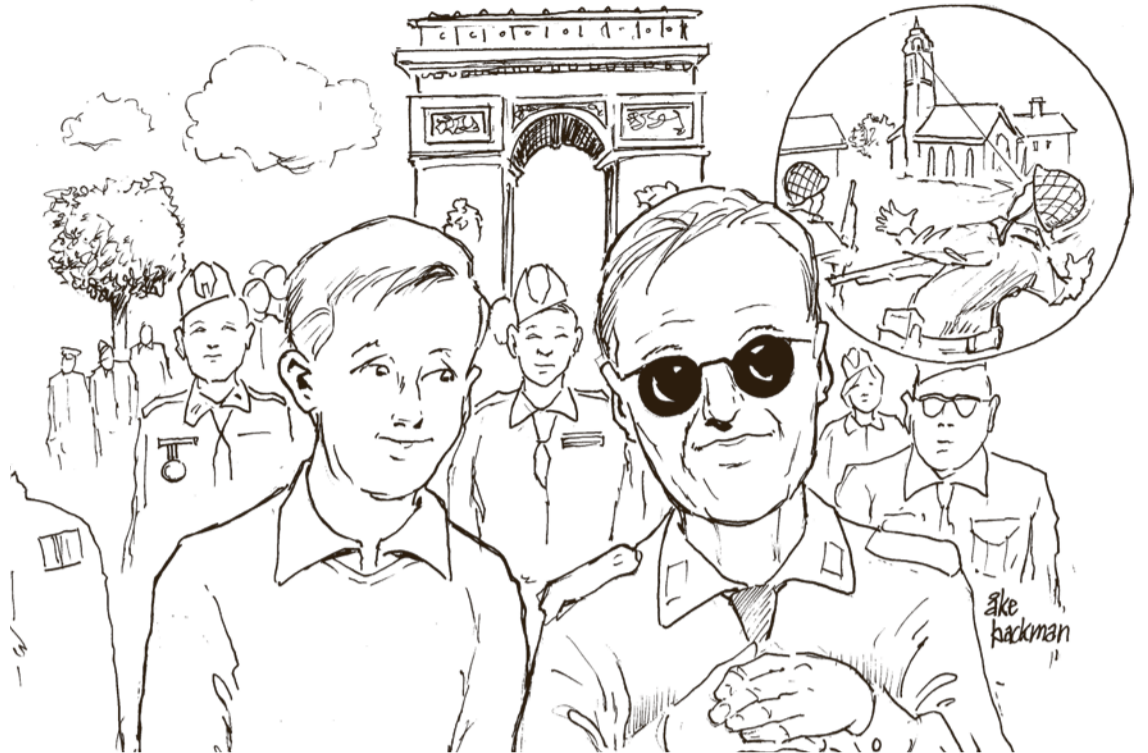
– Oh, Sweden, really, you don't say! Mina förfäder kom från old Sweden i början av förra seklet, sa han på släpig mellanvästerndialekt och fortsatte sin presentation.

Det visade sig då att han kom från den lilla staden Woodbury strax öster om Saint Paul, Minnesota.

Jag studerade honom, något som han tydligen kände på sig för hans mörka glasögon mötte min blick. Men då jag såg bara min egen spegelbild.

Mister Johnson hade säkert varit en reslig ung man den dag han från landstigningsbåten hoppade i vattnet och rusade in mot kulregnet på Normandies kust. Med kriget bakom sig och en i dubbel bemärkelse mörk framtid som krigsveteran hade gjort honom gammal i förtid. Han verkade sliten, trött och desillusionerad.

Mister Johnson berättade om dagen D och helvetet vid Omaha Beach, den landstigningskust i Normandie där de allierade led de största förlusterna den 6 juni 1944 då "Festung Europa" skulle brytas ner och intas. Han tycktes leva upp när han inlevelsefullt och detaljerat berättade om kriget och land-

stigningen som han på ett mirakulöst sätt klarade av med livet i behåll. Men bara för att – ironiskt nog – råka ut för den tragiska händelsen i Colleville sur-Mer som nästan kostade honom livet.

Han berättade om hemkomsten som skadad men i alla fall levande. Vidare om förärade, av honom aldrig sedda, utmärkelseecken och medaljer. Om glorian som snabbt bleknade. Hjältarna som blev till belastning för det land de tjänat och riskerat sina liv för.

Han berättade om en tillvaro präglad av omgivningens otacksamhet. Om osynliggörande och om ett stundtals förnedrande liv. Hans berättelse var fylld av korta pauser som om han försökte minnas eller väntade på inpass från min sida. Detta kanske för att blindheten gjorde det omöjligt för honom att på ett normalt sätt avläsa mina reaktioner på berättelsen.

Bitterheten i hans röst var inte att ta miste på. Mister Johnson sa sig ibland ha märkt en avoghet även här hos vissa fransmän, en attityd som han tolkade som ett utslag av skuldkänslor. Kanske hade Mister Johnson rätt? Inte kan väl det stolta

La France och Paris, "Världens mittpunkt", vara skyldig någon någonting?

– Hade nog förväntat mig mer av tacksamhet av det officiella Frankrike, sa han och ryckte på axlarna.

Efter att ha rädat till sina glasögon fortsatte han:

– Vi befriade i alla fall det här landet. Ett grymt martyrskap. Men det är en ny generation, you know, så kanske är det inte så mycket att säga om det.

Mister Johnson lutade sig framåt, petade förstrött på marken med sin vita käpp och konstaterade än en gång:

– Yes, a new generation – wouldn't you agree, Sir?

Han slutade peta, rädate på ryggen och vände sig mot mig. Spegelbilden i glasögonen nickade.

Naturligtvis kom Sverige och Sveriges "neutralitet" på tal under vårt samtal.

Som svenskättling hade Mister Johnson gjort ganska klart för sig hur det låg till med den neutraliteten.

Han hade haft och hade fortfarande i sin bekantskapskrets några flygarveteraner som flera gånger på nätter och morgnar

passerat över Skåne till och från räderna mot Tyskland. De hade berättat om svenskarnas effektiva, snabbskjutande Boforskanoner vars sikten av någon anledning var antingen för högt eller för lågt ställda!

Vi skrattade båda och jag talade om för Mister Johnson att eftersom mitt barndomshem låg relativt nära Malmö och Bulltofta flygfält, hade jag bevittnat ett och annat flygdrama under krigsåren.

Så till exempel nödländade den 20 juni 1944 inte mindre än 17 tunga bombplan på fältet – de flesta besättningarna klarade sig, några gjorde det inte. Transiteringen av tyska trupper genom Sverige kom aldrig på tal.

Så hörde vi gruppens guide börja runda av genom att besvara några frågor.

Veteranen, som eskorterat min nyvunna bekantskap, kom tillbaka och det var dags att ta farväl. Vi reste oss upp och tackade varandra. Mister Johnson presenterade mig artigt för sin eskort. Jag hade hela tiden haft en stark känsla av att Mister Johnson uppskattat mitt lyssnande. Därför påpekade jag för honom och hans vän vilken betydelse de och deras kamrater hade som bevis för något som aldrig får glömmas bort.

Då såg jag att hans hand sökte min axel och jag bjöd på den. Klappen och kramen på axeln blev rejäl. Efter ytterligare "many thanks – nice to meet you" och "bye, bye – cherio" anslöt de sig till gruppen.

Jag såg efter dem och tyckte att Mister Johnson från Minnesota nu hade en tydligare resning där han gick mot gruppen. Plötsligt vände han sig om och saluterade med käppen som om han var säker på att jag fanns där bakom. Precis som jag hade funnits där för honom den senaste halvtimmen. Sedan försvann han och hans grupp in i det parisiska folkvimlet. Life goes on!

Länge satt jag kvar med mina funderingar och något att berätta. ■

Höstkänslor

Minnena av den blommiga sommarklänningen och shortsens somnade, dörren till ett annat rum öppnades och jag kände hur tankarna domnade.

Jag sitter i samma stol som när sommargardinerna fladdrade i vinden, nu är tiden en annan, kylan har tagit över och den biter i kinden.

Känslan av vemod sprider sig i hela mitt väsen när skymningen faller, mörkret gömmer spåren av rinfrost och några ensamma frostkristaller.

I kalla och mörka nätter tar minnena med mig på resor genom årstider, där väcks minnen till liv och berättar om mötet med allsköns individer.

TOMMY HILDORSSON